

dr hab. Artur Bartnik
 Instytut Językoznawstwa
 Katedra Historii Języka Angielskiego i Translatoryki
 Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Ocena rozprawy doktorskiej p. mgr Pauliny Rybińskiej pt.
Middle English Word Geography: a comparative study of Northern and East
Midland versions of Mandeville's Travels

W świecie dużych modeli językowych, chatbotów i potężnych korpusów językowych przetwarzających w kilka sekund miliardy słów (np. *iWeb* czy *NOW*, english-corpora.org), badania historyczne, a w szczególności badania historyczne pojedynczych tekstów — tak jak w przypadku przedłożonej rozprawy — mogą wydawać się przeżytkiem, pracą niewartą uwagi. Bo cóż to jest 32 000 słów wybranych do analizy wobec korpusów współczesnej angielszczyzny? Na marginesie dodam, że dokładna liczba słów to 31 885, choć na s. 52 widnieje inna liczba — 31 036. Co więcej, właściwa analiza rozprawy tak naprawdę ogranicza się do piętnastu par rzeczowników (tabela 5 na s. 63/64) i pięciu par czasowników (tabela 14 na s. 101) w rozdziale czwartym. Mało, można by rzec, jak na współczesne standardy badawcze prac doktorskich. A jednak jestem głęboko przekonany, że takie prace mają sens i że mogą nas czegoś nauczyć. Takie opracowania przede wszystkim przypominają nam, że wnikliwa analiza konkretnego tekstu pozwala wykryć szereg niuansów językowych, subtelnych różnic, które są często niemożliwe do wykrycia w badaniu ilościowym tekstów z epoki. Ponadto niewielka liczba przeanalizowanych danych jest tylko pozorna: za dwudziestoma parami rzeczowników i czasowników starannie wyselekcjonowanych do właściwego badania kryje się ogrom benedyktyńskiej

pracy wykonanej przez Autorkę, która ręcznie zebrała w załączniku A 1041 potencjalnych par rzeczowników i 458 par czasowników. Dodatkowo, w załączniku B bogato zilustrowała przykładami z *Middle English Dictionary (MED)* każdy wybrany rzeczownik i czasownik, wskazując przy tym lokalizację bądź dialekt każdego z nich. Na podstawie tych przykładów powstały zresztą bardzo dokładne, kolorowe mapy z zaznaczonymi miejscami gdzie dane słowo się pojawiało. Selekcja dwudziestu z blisko tysiąca pięciuset par została przeprowadzona według kryteriów ściśle określonych w rozdziale trzecim. I tu pojawia się moja pierwsza uwaga dotycząca metodologii badań. Do właściwej analizy zostało wybranych sześć rozdziałów z każdej wersji „Podróży Jana z Mandeville”, co stanowi około 20% obu tekstów. Jest to w pewnym sensie usprawiedliwione, bo procedura polega na ręcznej, a więc bardzo czasochłonnej, anotacji, a wybrane fragmenty są zbalansowane pod względem ilościowym. Zawsze w takich sytuacjach można się zastanowić nad doбором fragmentów tekstów i ich wpływu na selekcję słów/par. Na przykład, *tomb* alternuje nie tylko ze słowem *grave* (cztery pary występujące tylko w jednym rozdziale V), ale również ze słowem *sepulchre* w rozdziale nie objętym analizą (rozdział XII/XIII):

And a lytill þeine es þe **sepulcre** of Ioseph Iacob son (E)

And nygh besyde is the **tombe** of Ioseph the sone of Iacob (C)

In þat playne es þe **sepulcre** of Iob (E)

In þat playn is the **tombe** of Iob (C)

Przejdę teraz do omówienia treści rozprawy, skupiając się w głównej mierze na niedociągnięciach i propozycjach kilku uzupełnień, które można uwzględnić w przygotowaniu dysertacji do druku.

Przedłożona rozprawa doktorska składa się ze wstępu, czterech zasadniczych rozdziałów, konkluzji, bibliografii i dwóch załączników. Pierwsze dwa rozdziały

przedstawiają zarys językoznawstwa historycznego i dialektologii średnioangielskiej, w tym krótki opis dialektów średnioangielskich. Nie mam większych zastrzeżeń do strony merytorycznej tej części pracy poza niedociągnięciami językowo-formalnymi (o czym poniżej). Najważniejszą częścią pracy jest rozdział czwarty, w którym Autorka omawia wyselekcjonowane pary, testując które z nich mogą mieć status regionalizmów. Omawiając etymologię poszczególnych słów, p. mgr Rybińska opiera się głównie na słowniku *MED*; jedynie w dwóch miejscach (*benisoun* vs. *blessinge* i *dēparten* vs. *dēvīsen*) dodaje w nawiasie inne źródło — słownik *Oxford English Dictionary (OED)* gdy cytuje definicję słów. Uważam, że warto rozszerzyć analizę etymologiczną nie tylko o *OED*, ale również o inne słowniki, takie jak *Oxford Dictionary of English Etymology* Onionsa czy *Anglo-Norman Dictionary*, szczególnie że wiele analizowanych słów pochodzi z języka starofrancuskiego. Wtedy można zauważyć, że *hostrī(e)* — pomimo że *MED* sugeruje źródłosłów łaciński — może pochodzić z języka starofrancuskiego. Etymologia zdaje się być kluczowa, bo z tabel 5 i 14 w rozdziale czwartym jasno wynika, że słowa o rodowodzie staronorweskim mają największy potencjał, by stać się regionalizmami, tak jak *star* 'gwiazda' i *call* 'wzywać, nazywać' (nie liczę tu dość rzadkiego słowa *blessing* 'błogosławieństwo'). Oznacza to, że dobrą wskazówką w tropieniu regionalizmów może okazać się wyszukiwanie pożyczek staronorweskich. Na przykład, słowo *trust* (rzeczownik i czasownik średnioangielski *trust*, *trusten*), które nie jest ujęte w analizie obok słów *trouen/bilēven*, w manuskrypcie Cotton alternuje z regionalnymi (północnymi) formami *traist* i *trist* w manuskrypcie Egerton. Jest to o tyle ciekawe, że *trust* ma dość niejasną staroangielską bądź staronorweską etymologię. Być może dogłębna analiza występowania tego słowa (na szerszym materiale źródłowym) i precyzyjne mapowanie mogłoby rzucić więcej światła na tę etymologiczną zagadkę.

bot he **traistez** maste in Cristen men E

But he **trustet^h** more in the cristene leches þan in the Sarazines C

for þe grete pride of his ricches and þe grete **trist** of þat purs E
 the destruccioun of here ordre for the **trust** & the affiance of þat purs C

wheþer he myght seurlly **trist** in þam or noȝt; E
 he wolde assayen ȝif he mygh^te **trust** in hem or non C

Kolejną ważną kwestią jest analiza danych. Myślę, że warto jeszcze raz dokładnie przejrzeć przykłady cytowane w pracy. Wprawdzie uchybienia tłumaczeniowe nie wpływają na ogół na analizę, to jednak nie powinny znaleźć się w finalnej wersji pracy. Zacytuję tu kilka przykładów:

- przykłady (22), (23) i (24) na s. 87 i 88 zawierają zaimki dzierzawcze *þaire*, *his*, *hire*, które konsekwentnie tłumaczone są jako zaimki wskazujące.
- przykład (26) na s. 93 (niedokładne tłumaczenie): a. [of] *diuerse thinges þat ware in þe schippez ware þase treesse and þase brusches sprung* '[from] diverse things that were in the ships were those trees and those bushes sprung'; b. *oper thing þat was within the schappes grewen such buscaylle & thornes* '[of] other thing that was within the ships, grew such bushes and thorns...'
- przykład (42) na s. 110: *I wot nere, but god knoweth* 'I don't know, but God knows'
- przykład (39) na s. 107/108: *noman wolde beleve the noblesse, the ricchesse* 'no one would believe the splendor/glory, the wealth...'

W kilku miejscach brakuje mi podsumowania wywodu, zebrania najważniejszych konkluzji. Jest to szczególnie widoczne w rozdziale czwartym, który powinien zakończyć się jasnym i zwięzłym przedstawieniem rezultatów badań. Tak naprawdę tylko pierwszy rozdział ma odrębną sekcję podsumowującą. W tym miejscu chciałbym również zwrócić uwagę na brak odniesienia do prac G. Kristenssona z dziedziny dialektów

średnioangielskich, w tym również geografii leksykalnej (na przykład "A piece of middle English word geography", *English Studies*, 1979).

Praca napisana jest dobrą angielszczyzną, choć Autorka nie ustrzegła się wpadek. Za takie uważam *an evidence* na s. 117 czy *worth to mention* na s. 18. Irytujące są niedokończone bądź wyrwane z kontekstu zdania, szczególnie w dwóch pierwszych rozdziałach. Na przykład, na s. 20 czytamy *According to (Ball 2009:1)...*; na s. 21: *The most important difference between the present-day and historical dialectology is related to the fact that...* i dalej *the method of grid sampling was adopted, which...*; z kolei na s. 40 nie wiadomo do kogo odnosi się *he* — *he refers to the problem discussed earlier in this chapter* — bo wcześniej opisywane są prace Burnley'a i Sylvestra. Podobny przykład jest na s 51: *a comment by Carillo-Linares & Garrido-Anes (2009), in which she supports the usefulness of this work...* Ostatnie zdanie na s. 14. i na początku s. 15 zdecydowanie wymaga poprawy: *However, if we consider definition is not satisfactory if one comes to the assumption that dialect is something that everybody has and what should be treated equally despite its standard or non-standard status.*

Mam też kilka uwag bibliograficznych:

- brak w bibliografii Orr 2005, Watt 2000, Fridland 2003, Aitchison 2012 (chyba, że chodzi o Aitchison 2001), Kohanski & Benson 2007 i Garrido-Anes 2022.
- Jones and Singh 2005 jest w bibliografii, ale nie mogłem znaleźć tej pracy w tekście.
- czasem rok publikacji z bibliografii jest inny niż ten z tekstu (czasem może chodzić o inne publikacje): Chambers and Trudgill 2004 i 1998 (notabene zapisywane w różny sposób: Chambers and Trudgill oraz Chambers & Trudgill), Fisiak 1982 i 1983, Matthews 2000 i 2003, Gneuss 1972 i 1978, Hofstetter 1987 i 1988, Legouis & Cazamian 1979 i 1927
- na s. 49 w sekcji 3.4 są błędne odsyłacze do innych sekcji: 3.4.1a zamiast 3.4.2a i 3.4.1b zamiast 3.4.2b

Powyższe komentarze i propozycje uzupełnień mają charakter drugorzędny i łatwo można je wyeliminować. Nie wpływają one również na moją pozytywną ocenę pracy. Pani mgr Rybińska podjęła się analizy dość zaniedbanego obszaru badań historycznojęzykowych, bardzo skrupulatnie opracowała temat, konsekwentnie stosując żmudną procedurę analizy danych. Liczę, że ta rozprawa doktorska to jedynie wstęp do dalszych badań nad średniowieczną geografią leksykalną i uwaga prof. Fisiaka, że „historical word-geography of English, particularly Old and Middle English, is still a very much underdeveloped area of research” nie będzie miała wkrótce potwierdzenia w faktach.

Miło mi zatem stwierdzić, że praca pani mgr Pauliny Rybińskiej pt. *Middle English Word Geography: a comparative study of Northern and East Midland versions of Mandeville's Travels* spełnia wymogi ustawy z 13 III 2003 (z późniejszymi poprawkami) o stopniach naukowych i tytułach naukowych. Rozprawa ta poszerza nasz ogląd średnioangielskiej geografii leksykalnej, a co za tym idzie, stanowi ważny wkład w rozwój badań diachronicznych angielszczyzny. Wobec tego wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Artur Bartnik

Lublin, 19 września 2024 roku